

DOI: 10.46698/VNC.2023.23.16.012

**КÆФОНÆГ: МАДÆЛОН ÆВЗАДЖЫ
РОХГОНД ДЗЫРДТÆЙ ИУ**

Эльда Сермановна Парастаева, научный сотрудник, отдел языкознания, Государственное бюджетное учреждение науки «Юго-Осетинский научно-исследовательский институт им. З.Н. Ванеева» (Цхинвал, Республика Южная Осетия); <https://orcid.org/0009-0004-2347-7802>; mag.syv@yandex.ru

Как известно, лексический состав любого языка в мире, в том числе, естественно, и осетинского, содержит в своем массиве слова (лексические единицы) активно употребляющиеся на его современном (синхронном) уровне развития – это активный словарь. Слова же, полностью или частично вышедшие из широкого употребления и оставшиеся в прошлом по тем или иным языково-историческим причинам, – образуют пассивный словарь (архаизмы, историзмы). Значение архаизмов как в национальной, так и общелингвистической науке, да и в целом в культурно-исторической и общественной парадигме весьма велико. Анализ найденных архаичных слов во многом способствует воссозданию структурного, семантического и грамматического облика осетинского языка. Кроме того, он дает ключ к пониманию морфолого-семантических форм современных слов. В настоящей статье анализируется найденная нами в известной работе В.И. Абаева «Скифо-аланские этюды» не используемая в настоящем в лексиконе осетин лексема «кæфонæг». Слово, которое, как оказалось, застыло в скифском мужском личном имени Кæфонæг. Анализ словообразовательной и семантической структуры слова, послужившего основой (апеллятивом) для имени личного, сравнительно с подобными моделями или типами слов, зафиксированными в современных словарях и в предоставленном нами произведении (сказке-басне) устного народного творчества (полевой материал из личного архива, публикуется впервые), носит общий характер. Но, тем не менее, он дает ключ к пониманию и осмыслению как семантической наполненности подзабытых, старых слов и соответствующих им современных моделей, так и мотивационной основы скифского личного имени. В этом и заключается новизна и актуальность предоставленной темы исследования.

Ключевые слова: архаизм, имя личное, Кæфонæг, сказка-басня, значение слова, чызгонæг, значение имени личного, скифское имя, кæрконæг, фыронæг.

Для цитирования: Парастаева Э.С. Кæфонæг. Об одном подзабытом слове в осетинском языке // KAVKAZ-FORUM. 2023. Вып. 16(23). С.28-35. DOI: 10.46698/VNC.2023.23.16.012

Разныхас

Цæвиттон, не стыр ахуыргонд Абайты Уасойы зынгæ куыст «Скифаг-алайнаг этюдтæ» куы нæ уыдаид, уæд ацы рæнхъыты хицауы зæрдыл не 'рæфтыдаид иу рохгонд (зæронд) дзырд æмæ йæ нæ рахастайд зонады рæгъмæ. Зæронд дзырд дарддæр рохуаты лæууыдаид æндæр, йæхи хуызæн дзырдтимæ, мадæлон æвзаг та йæ сусæгдзинаедтæй иу мисхалы – иу дзырды бæрц нæ раргом кодтаид æвзагзонынадæн. Нæ ныхас адарддæр кæныны агъоммæ уал аскъуыдздзаг кæнын хъæуы фарста: цы у зæронд, рохгонд дзырд? Махæй алчидæр зоны, æвзаг йæ нырыккон (синхронон) уавæры йе 'рвылбоны царды, дзыхæйдзурыны æмæ фыссыны рæстæджы, цы дзырдтæй нал фæпайда кæны, уыдон хуыйнынц зæронд, кæнæ рохгонд – архаизмтæ (æмæ историзмтæ). Дзырдтæ хуымæтæджы рохуаты нæ баззайынц, ахæм хуызы æмæ сæ сом, кæнæ иннæбон, чырынæй сис, сæ рыгтæ сын æрцæгъд æмæ та сæ пайда кæн. Нæ. Сæ фæд дæр нал аззайы, амæлынц, мæрдрохы хай бавæййынц. «Мард» дзырд «скъахын» (археологи лæджы ингæн скъахынæй фыдæлты истори куыд сбæрæг кæны, уыйау) стыр пайда у куыд æвзаджы истори (йæ рагон фонетикон, морофологон, синтаксисон сконд сбæрæг кæнынæн), афтæ иумæйаг истори раиртасыны хъуыддаджы дæр. Иу стыр ахуыргонд-æвзагиртасæг Якоб Гримм куыд бафиппайдта, зæгъгæ, «не взаг нæ истори дæр у», уымæ гæсгæ.

Цæвиттон, æвзаджы дзырдтæ кæй мæлынц, уым диссагæй ницы ис, уый у æвзаджы æрдзон-историон закъон. Æвзаг йæ мидбынаты сагъдæй нæ лæууы, фæлæ кæны æдзух змæлгæ, цæугæ, рæстæджы (дуджы) 'мрæнхъ. Дзырдтæн сæ иутæ сæфынц, мæлынц, фæлæ сæ бынæттæ афтидæй нæ баззайынц, бацахсынц сæ ногæй райгуыргæ дзырдтæ (ног дуг, ног дзаума, ног æмбарынад æвдисæг).

Сæйраг хай

Ныр та нæ дзырды сæр цæмæй райдыдтам, уымæ раздæхгæйæ, æрлæууын кæнæм чиныгкæсæджы зæрдыл «Скифаг-алайнаг этюдтæ» [1, 170]. Уым, 170-æм фарсыл, иннæты 'хсæн, ис иу цымыдисон дзырд – «кæфонæг». Растдæр зæгъгæйæ, хуымæтæг (иумæйаг) дзырд нæу, фæлæ у скифаг нæлгоймаджы хисæрмагонд ном **Кæфонæг** (Κάφονάγος). Бæрæг нæу, чи уыдаид, куыд уыдаид ацы цымыдисаг номы хицау, ницы бæлвырдгæнæнтæ зонæм. Фæлæ скифаг лæг кæй уыдис, уый фæстиуæгæн нæ сæнттæ ранывæндынц ахæм историон ныв: «Кæддæр, рагзаманты, ЧР (Чырыстийы Райгуырды) агъоммæ, Сау денджызы цæгат былгæрæтты, уæрæх æмæ дæрддыл тыгъдады цардысты æмæ уыдысты цæугæцардгæнæг, хæстмонц æмæ хъæбатыр адæмышатт скифтæ/сæрматтæ – нæ комкоммæ рагфыдæлтæ. Се 'хсæн уыдис иу сахъ хæстон лæг (скифты нæлгоймæгтæ æнæмæнг иууылдæр сахъ хæстонтæ уыдаиккой, уæдæ цы), йæ ном Кæфонæг. Бæгуы, сгуыхт æмæ номдзыд хæстон уыдаид, йæ ном æнæхъуаджы бердзенаг цыртдзæвæныл фыст не 'рцыдис...»¹. Фæлæ банысан хъæуы уый æмæ

хисæрмагонд ном алыхатт дæр равзæры иумæйаг номæй – апеллятивæй², æмæ, уымæ гæсгæ, Абайты Уасо рахицæн кодта скифаг дзырды бындурыл ирон гипотетикон дзырды хуыз – *кæфонæг*, æмæ банысан кодта, зæгъгæ, æвзаджы ацы дзырд нукуы разындис, фæлæ йын ис æрдзон ирон зæлынад. Иттæг ирон хуыз ын кæй ис, уый дызæрдыггаг нæу, фæлæ, зæгъгæ, нукуы разынд, уый, мах куыд рабæрæг кодтам, уымæ гæсгæ бынтон раст хъуыды нæу.

Цыдæриддæр ирон æвзаджы дзырдуæттæ ис, уым иу ран дæр нæй йе ссарæн, уый раст у. Зæгъæм, «Ирон æвзаджы æмбарынгæнæн дзырд-уат»-ы *кæф-æй* конд дзырдтæ сты æрмæст мæнæ адон: *кæфгæсаг, кæфгом, кæфдзуан, кæфдзуангæнæг, кæфой, кæфойдзых, кæфсайæн, кæфхъуындар* [2, 417-418]. Зæгъын ма хъæуы уый дæр, æмæ, цæмæдæр гæсгæ, æвзаджы дзырдтæй бирæ баззайы дзырдуæттæн æддейæ³, стыр хъыгагæн. Ацы хабар, бæгуы, къуылымпыйы хос у æвзаг иртасыны хъуыддаджы, уæлдайдæр фыссынад æрæджы кæмæ фæзынд, ахæм нацитæн (ноджы та йæ бахахх кæнæм). Афтæ цæмæн рауайы, уымæн йæхи аххосæгтæ уыдзæнис, фæлæ ныртæккæ ам дзырд ууыл нæ цæуы.

Куыд рабæрæг, уымæ гæсгæ *кæфонæджы* хуызæн, раст йæ халдих дзырдтæ цалдæр бахъахъхæдта адæмон дзыхæйдзургæ сфæлдыстад. Развæлгъау ма зæгъдзыстæм, *кæфонæг* йæхæдæг дæр кæй нæ фесæфтис, уый, фæлæ разынд, дæлдæр цы аргъауы кой кæнæм, уым нæ, фæлæ æндæр ран.

Цæвиттон, раздæр мах цæмæй зыдтам, æмæ нын нæ мад Багиан арæх цы аргъаугонд кодта (нæ зæрдæтæ бахъæлдзæг кæныны охыл), уымæн йæ сæйраг хъуыды, йæ сюжеты «кульминациаразæг» дзырдтæ дзырдуæтты кæй не сты, æмæ сæ ирон адæмæй алчи (кæнæ æппындæр ничи) кæй нæ зоны, уыцы хабар. Аргъаумæ йæхимæ æртæ хорз минуæджы ис. Иуæй уал философон хуызы раст зонд амоны, иннæмæй бавæрдта зæронд дзырдтæ – уый сæйраджы, аннæмæй йын ис ахадгæ юмористон тых – лæджы зæрдиагæй фæхудын кæны. Мæнæ уыцы аргъау (тынгдæр зондамонæн æмбисонды хуызæн):

«Иуахæмы иу хинæйдзаг лæг, йæ дзыппы бæрцæй цалдæр хоры нæмыджы, афтæмæй изæрмилты 'нæзонгæ хъæуы, иу хæдзары къæсæрыл уазæгуаты балæууыд. Суазæг æй кодтой фысымтæ, уæдæ цы уыдаид. Ёрулафынмæ йæ бакодтой кæркдонмæ. Райсом куыддæр æрбабон ис, афтæ загъд самадта фысымтимæ, дысон, дам, мæ нæмгуытæ мæ дзыппæй ракалдысты æмæ сæ уæ 'наккаг карк рауыгъта! Цы гæнæн ма уыдис уыдонæн дæр, «нæ» нал загътой, æмæ сын радæларм кодта кæрчытæй сæ тæккæ стырдæр æмæ наррдæры йæ нæмгуыты сæрмæ, æмæ адарддæр кодта йæ фæндаг, зарæг нывæндгæ: «Нæмæг æмæ'рдæгæй – кæрконæг...». Цæуынтæ саста æмæ та бафтыд иу хъæумæ. Бауазæг уым дæр иу хæдзармæ, æхсæвиуат кæнынмæ бацыдис фысдонмæ. Райсом загъд-замана саста, дысон, дам, зæгъгæ, афынæй дæн, æмæ мын мæ мæгуыр карчы уæ фыстæ

сæ къæхты бын ныцъцъæл кодтой, ныр куыд кæнон, цы кæнон, афтид армæй аззæдтæн... Цы бон уыдис фысымты, йæ разæй йын скодтой иу хъомыл фыр. Цæуы гæды лæг æмæ зары: «Нæмыг æмæ 'рдыгæй – кæрконæг, кæрконæгæй – фыронæг...». Бахæццæ та цавæрдæр хъæумæ, балæууыд та кæйдæр хæдзары къæсарыл. Суазæг æй кодтой. Æхсæвы баззад ставд стурты скъæты. Куыд зыдта, афтæ та райсом загъд самадта, зæгъгæ, мæ иунæг фыр уæ фыдуаг галты къæхты бын ныммард, куыд ма уыдзынæн, цы ма уыдзынæн ныр... Равзæрста галтæн сæ хуыздæры, сæ сæвджындæры æмæ йæ раскъæрдта йæ разæй, зарджытæгæнгæ: «Нæмыг æмæ 'рдыгæй – кæрконæг, кæрконæгæй – фыронæг, фыронæгæй – галонæг...». Дарддæр кæны йæ фæндаг. Цы уыдаид, куыд уыдаид, фæлæ та бафтыд иу хъæумæ. Бацыдис та æхсæвиуат кæнынмæ иу хæдзармæ. Æгъдау ын скодтой, фынг, минос. Галы сæхи ставд фосимæ скъæты бакодтой. Æмбисæхсæв фестад йæ хуыссæнæй гæды лæг, бахъуызыд скъæтмæ æмæ 'рбаргæвста йæ мæгуыр галы. Райсом куы 'рбæон ис, афтæ хъæр, æрдиаг сиса, уый мын цы бакодтат, зæгъгæ, байсæфтаен бынтон, фæлтау мæ галимæ уынджы, арвы бын, куы баззадаин, цæмæй ма амæлттæ кæндзынæн, мæ иунæг дарæг нал и... нæ мæ хъæуы йæ сæрмæ уæ галтæй иу дæр, мæхионы аккаг дзы нæй, раттут мын уæ чызджы, æз ницы зонын! Фенкъард сты фысымтæ, куыд сфыццаг кæной сæ рæсугъд чызджы цыдæр дзæгъæлдзуйæн? Æппынфæстагмæ, раныхас-баныхасы фæстæ, сразы сты йæ домæныл. Голладжы нывæрдтой чызджы æмæ йæ сæ уазæджы 'ккой бакодтой. Цингæнгæ цæуы, тындзы ссæхимæ лæг æмæ, иттæг райгондæй, зарджытæ кæны: «Нæмыг æмæ 'рдыгæй – кæрконæг, кæрконæгæй – фыронæг, фыронæгæй – галонæг, галонæгæй – чызгонæг!». Мæ фæллад суадзон, зæгъгæ, иу ран æрлаууыдис, йе 'ргъом зæхмæ 'риста, йæ зæрдæ бахъазыд, рæсугъдæн, дам, иу адджын пъа куы скæнин, æрхъæцмæ ма кæм лæууыдис, голладжы коммæ бавнæлдта, куыддæр æй айхæлдта, афтæ дзы иу дынджыр куыдз фæлиуырда æмæ йын йæ хæмхуттæ ацахста!».

Куыд уынæм, уымæ гæсгæ *кæфонæджы* халдих дзырдтæ ам сты: *кæрконæг, фыронæг, галонæг* æмæ *чызгонæг*. Сæ дзырдарæзтон (деривацион) моделмæ гæсгæ *кæфонæгимæ* сты иттæг æмхуызон. Абайты Уасо йæ куысты *кæфонæг*-ы фарсмæ банысан кодта, зæгъгæ, -æг æмæ -он сты ирон æвзаджы иууыл уарзондæр фæсæфтуантæ (суффикстæ) хисæрмагонд ном аразынæн (зæгъæм: *Хъусæг, Кæсæг, Æхсæртæг, Галæгон, Алæг, Куырдалæгон, Уырымæг, Арсæг, Арсæмæг, Æфсæрæг, Бадæг, Балцæг, Царæзон, Цæрæг, Сырдон, Сидæмон, Сослан* (-ан у -он-ы рагон хуыз), *Сæрон* æмæ æнд. – П.Э.). Цæвиттон, ирон мыггагон нæмттæй дæр бирæтæ бавæрдтой сæ бындуры рагон ирон нæмттæ ацы фæсæфтуантимæ: *Куыдз-æг-тæ, Куыдз-ан-тæ, Била-он-тæ, Гæмæ-он-тæ, Гæтæг-он-тæ, Дади-ан-тæ, Зæгъ-æг-атæ, Зæнги-он-тæ, Хъара-он-тæ* [3, 31, 33, 35, 39, 41, 52]. Ныртæккæ дæр хуымæтæг дзырдарæзтады сæ продуктивондзинад нæ фесæфтис,

фæлæ сæ хисæрмагонд нæмттæ аразыны хъуыддаджы æппындæр нал пайда кæнæм. Уымæн æмæ ном æвæрыны (æмæ ном аразыны) национ æгъдау фæивта, бахаудта глобализацийы дæлбар, æмæ уый фæстиуæгæн не 'хсæнад пайда кæны кæнæ æрбайсгæ (фæсарæйнаг) нæмттæй (фылдæр хатт), кæнæ цæттæ ирон нæмттæй (къаддæр бæрцы, хъыгагæн).

Кæрон *-онæг-имæ* «Ирон æвзадзы инверсион дзырдут»-ы разындис къорд дзырды, бæрцæй æртын авд [4, 61]. Фæлæ дзы махæн бабæззыдис æрмæст æртæ: *къадзонæг*, *физонæг* æмæ *æздæнонæг*. Иннæтæн элемент *-он* у удаджы хай (*бонæг*, *зонæг*, *рахонæг*, *тонæг*, *ницызонæг*, *хонæг* æмæ аф.д.) Ацы æртæ дзырдæн се сконды сты дыууæ «уарзон» фæсæфтуаны дæр иу дзырды мидæг, раст нæ аргъауы дзырдты цахæм позицийы сты, ахæм. *Къадзонæг* æмæ *æздæнонæгæн* ма ис цыбыр хуызтæ дæр: *къадзони* æмæ *æздæной*. Адъективтæ *къадзон* æмæ *æздæнон* *-и* æмæ *-ой*-йы фæрцы субстантивацигонд æрцыдысты. Дзырд *физонæгæн* æвзадзы нæ баззадис нæдæр уидаг-дзырд *физ*⁴, нæдæр *физон*, æмæ уымæ гæсгæ нырыккон ирон æвзадзы нымæд у лексикализацигонд иуæгыл. Къайон номдартæ-дериваттæ *къадзони* – *къадзонæг* / *æздæной* – *æздæнонæг* / *физон* (*гипотетикон формæ*) – *физонæг* хицæн кæнынц кæрæдзийæ сæ дзырдарæзтадон фæрæзтæй (морфологон скондæй), сæ семантикон нысаниуæг та у иу. Цæмæн ма бахъуыд уæд æвзадзы ног номдар аразыны сæр дывæр суффиксалон фæрæзы (*-он-æг*) руаджы? Æнæмæнгдæр цавæрдæр уæлæмхасæн нысаниуæг равдисынаен. Ацы фиппаинаг хауы нæ аргъауы цыппар дзырдмæ дæр. Уæлдæр куыд загътам, уымæ гæсгæ иу дзырдуты дæр не 'мбæлынц. Ферох сты не 'взагæй. Ферох сты, æвæццæгæн, сæ бындураразæг хæйттæ дæр – дзырдтæ-адъективтæ *кæркон*, *фырон*, *галон* (*чызгон-æй* дарддæр, уый баззадис æвзадзы æмæ дзы пайда дæр кæнæм: *чызгон хуыз*). Уыдон дæр не сты дзырдутты, не 'мбæлынц дзыхæйдзургæ æвзадзы дæр, кæд æмæ сын, Абайты Уасойы загъдау, æрдзон ирон дзырды (миногоны) хуыз ис, уæддæр. Раг заманты, кæй зæгъын хъæуы, пайдагонд цыдаиккой.

Ацы дзырдтæм аргъауы мидæг, контекстмæ гæсгæ, куы ракаæсæм, уæд бафиппайдзыстæм, кæй сын ис цыдæр æнахуыр мидис æмæ нысан. Сæйраг архайæгæн – хинæйдзаг лæгæн йæ бон уыдис зарыдаид афтæ: «*Нæмыг æмæ 'рдыгæй – карк, каркæй – фыр, фырæй – гал, галæй – чызг!*». Уымæй аргъауæн йæ сæйраг хъуыдыхæссæг зондамонæн мидис нæ фæивтаид. Фæлæ 'взагæн йæхи сусæгдзинæдтæ ис. Спайда кодта æндæр, хъæугæ дзырдтæй, цыдæр бæлвырд нысаниуæг чи æвдисы, ахæмтæй. Аргъауы контекстæй раиртасæн ис карк хуымæтæджы карк кæй нæу, уый; афтæ фыр æмæ гал дæр хуымæтæджы гал æмæ фыр не сты. Лæг æнæхъуаджы йæхицæй нæ ныббуц вæййы, ай мæнæ куыд сæрæн дæн, зæгъгæ, нæмыг æмæ 'рдæгæй самал кодтон, мæ хинæйдзаг зонды фæрцы, карк нæ, фæлæ – *кæрконæг*, *фыр* нæ, *фæлæ* – *фыронæг*, æмæ аф.д. Æмæ ма цы

базониаг у, дзырд *кæрконæг* кæй нысан кæны «кæрчыты хуыздæр, сæ стыр дæр æмæ нарддæр», *фыронæг* – фыртæн сæ тæккæ нарддæр æмæ стыр дæр, *галонæг* – галтæн сæ равзаргæдæр, *чызгонæг* – чызджытæн сæ рæсугъддæр æмæ хæрзæгъдаудæр. Гипотетикон æгъдауæй куы ахъуыды кæнæм, уæд цæмæн хъуыд æвзаджы æнæхъæн дзырдбаст «кæрчыты хуыздæр, сæ тæккæ нарддæр æмæ аф.д.», кæд æмæ уыдис æнцондзурæн, цыбыр дзырд *кæрконæг* (*фыронæг*, *галонæг*, *чызгонæг*)? Чи зоны, искаемæ ацы хъуыды дызæрдыггаг фæкæса, фæлæ ма махмæ, нæ къухы, ис иу фидар аргумент, уый у – *кæфонæг*. Бæгуы, *кæфонæг* аргъауы нæй. Фæлæ дзырд *кæфонæг*-имæ ацы рæнхъыты хицау зонгæ уыд чысылæй фæстæмæ. Цæмæй æнхъæл уыдыстæм æмæ йæ Абайты Уасо гипотетикон формæйыл банымадта. Цæвиттон, нæ мад, аргъауы автор, егъау æмæ хорз кæсаджы мыггаг хуыдта *кæфонæг*. Ахæм, кæцы æрмæст стыр нæу йæ асæй, фæлæ ма у хæрзгъæд, цæстæнгæс æмæ бæззы кадджын фынгыл равæрынæн, уазæгæн равдисынæн. Хорз мыггаг, стыр æмæ нард карчы, кæцы къуыдырфыхæй иттæг хорз рафидаудзæнис фынгыл, хуыдта раст аргъауы куыд у, афтæ – *кæрконæг*. *Фыронæг* æмæ *галонæг*æй ницы у нæ бон зæгъын, нæ хъæууон хæдзарады ацы фосы мыггагæй ницы дардтам. Фæлæ иннæ дзырдтæм гæсгæ бæрæг у сæ нысаниуæг, ам æнæхъуаджы хъаугъа ницы пайда у.

Дзырдтæ æздæнонæг, къадзонæг, физонæг-æн дæр, æвæццæгæн, сæ нысаниуджыты уыдаид уæлæмхасæн фæлгъуыз, фæлæ йæ нал бахъахъхъæдтой, нæ дугмæ сæ мидис æрхæццæ къуындæгæй.

Хатдзæгтæ

Нæ рагфыдæл, скифаг хæстон лæг *Кæфонæгæн* (Κάφανάγος) «хуымæтæг кæф» нæ уыд йæ номы апеллятивон бындуры, куыд рабæрæг ис, уымæ гæсгæ, фæлæ стыр, тыхджын æмæ цæстыахадгæ, адæмы рæгъмæ рахæсынæн чи бæззыд, ахæм «цытджын кæф». «Кæф» ма ис, куыд зонаем, афтæмæй, дзырд «кæфхъуындар»-ы бындуры. Кæфхъуындар у аргъæутты æмæ мифологийы архайæг – адæмы 'фхæрæг, тынг стыр, тыхджын, тугдзых сыр (ис æм цасдæрбæрцæй зонд дæр). «Кæфхъуындар» ма нырыккон ирон æвзаджы нысан кæны «крокодил» дæр. Уый дæр, бæгуы, цæуылдæр дзурæг у. Рагон скифаг æхсæнады ном æвæрыны æгъдæуттæм гæсгæ, *Кæфонæг* у иттæг æмбæлон æмæ цытджын хисæрмагонд ном. Йæ мотивацион бындуры æнæмæнгæй дæр ис арфæйы формулæ ноггуырд сабийæн, цæмæй уый байрæза, æмæ фидæны суа хорз хæстон лæг, кæфау/кæфонæгау кадджын æмæ тыхджын. Дзырд *кæфонæг* фесæфтис, дзырдуеттæм нал бахаудта, фæлæ бахъахъхъæдгонд æрцыдис скифаг лæджы номы мидæг (бердзенаг цыртдзæвæны фæрцы) æмæ хуымæтæг, дзыхæйдзургæ æвзаджы. Сæрмагонд нæмттæн стыр нысаниуæг ис рагон дзырдтæ иртасыны хъуыддаджы, уырыссаг ахуыргонд А.А. Реформатский куыд загъта, уымæ гæсгæ: «Иногда

старые слова, или их формы, «застывают» в собственных именах, которые могут сохраняться очень долго...» [5, 72].

Фиппаинæгтæ:

1. Ам дзырд цæуы, Сау денджызы былгæрæтты цы бердзенаг сахартæ уыдис, уыдоны цыртдзæвæнтыл [1, 147-149].

2. Зындгонд куыд у, уымæ гæсгæ апеллятив æвзагзонынады (ономастикæйы) у ахæм спецификон иуæг – иумæйаг ном, кæцыйæн йæ бындурыл саразæн ис сæрмагонд ном. Алкæцы иумæйаг номæн хисæрмагонд ном саразыны хъомыс нæй. Зæгъæм, дзырд «куыдз»-æй ирон æвзаджы равзæрд къорд хисæрмагонд нæлгоймаджы номы: Кужи, Кудза, Куыдзæг, Куыдзой, Куыдзыга, Куыдзи, Куыдзан, Саукуыдз. Фæлæ дзырдтæ «рудзынг», «пъырыпъыф», кæнæ «цуайнаг»-æй нæй саразæн нæмттæ, тынг нæ куы фæнда, уæддæр. Цыбырдзырдæй, алкæцы дзырдæн нæй хъомыс хисæрмагонд ном саразынмæ, уый дæр у æвзаджы сусæгдзинадтæй сæ иу.

3. Мах хъуыдымæ гæсгæ, ахæм стæм дзырдты, кæцытæ дзырдурæттæм нæ бацыдысты, æрæмбырд хъæуы иу хицæн чиниджы.

4. Абайты Уасо куыд зæгъы, уымæ гæсгæ А.С. Росси æмæ Г. Бейли дзырд физонæг дих кæнынц ахæм хуызы: физ\фез+он+æг. Уидаг физ/фез абарстгонд æрцыдис англосаксаг уидаг «fig»-имæ: a-fig-en, fig – «сурфых» (жаркое) [6, 477-478].

---

1. *Абаев В.И.* Осетинский язык и фольклор. М.-Л.: Академия наук СССР, 1949. 598 с.

2. Ирон æвзаджы æмбарынгæнæн дзырдуат / сæйраг ред. Гæбæраты Н.Я. М.: Наука, 2010. Т. II. 486 с.

3. *Гаглоева З.Д.* Осетинские фамилии. Цхинвал: Молодежная организация «Ныфс», 2002. 78 с.

4. Ирон æвзаджы инверсион дзырдуат / ред. Гæбæраты Н.Я. Цхинвал: Ирыстон, 1978. 263 с.

5. *Реформатский А.А.* Введение в языковедение. М.: Аспект пресс, 1996. 275 с.

6. *Абаев В.И.* Историко-этимологический словарь осетинского языка. В 4-х т. М.-Л.: Академия наук СССР, 1958. Т. I. 655 с.

KÆFONÆG. ABOUT A WORD FORGOTTEN BY THE OSSETIAN LANGUAGE.

Parastati, Elda S. – researcher, department of linguistics, state budgetary Institution of Science South Ossetia Research Institute named after Z. N. Vaneev (Tskhinval, South Ossetia); <https://orcid.org/0009-0004-2347-7802>; mag.syv@yandex.ru

Keywords: archaism, personal name, *Kæfonæg*, fairy tale-fable, meaning of the word, *chyzgonæg*, meaning of a personal name, Scythian name, *kærkonæg*, *fyrønæg*.

As you know, the lexical composition of any of the world languages, including, of course, Ossetian, contains words (lexical units) that are actively used at the modern (synchronic) level of its development – this is active vocabulary. Words, that have completely or partially fallen out of use and have remained in the past, for one or another linguistic and historical reason, form passive vocabulary. They are also called archaisms (or historicisms). The significance of archaisms, or old, forgotten words, both in national and general linguistic science, and in the cultural-historical and social paradigm as a whole, is very great. Especially for young written languages, including Ossetian. The study and analysis of the found archaic words largely contributes to the reconstruction of the structural, semantic and grammatical appearance of the ancient language, in our case, the young written Ossetian. In addition, it provides a key to understanding the morphological and semantic forms of modern words. In this article, we talk about the old, forgotten Ossetian word *kæfonæg*, which we found, thanks to the well-known work of the respected V.I. Abaev «Scythian-Alanian Etudes». A word that, as it turned out, was fossilized in the Scythian male personal name *Kæfonæg*. The analysis of the word-formation and semantic structure of the word that served as the basis (appellative) for the personal name, in comparison with similar models or types of words recorded in modern dictionaries and in the work (fairy tale-fable) of oral folklore (from our field materials) provided by us, is of a general nature. Nevertheless, it provides the key to understanding and comprehending both the semantic content of forgotten, old words and the corresponding modern models, and the motivational basis of the Scythian personal name. This is the novelty and relevance of the presented topic. And also in a new, previously unpublished, folklore work.

For citation: Parastati, E.S. *Kæfonæg. About a Word Forgotten by the Ossetian Language*. KAVKAZ-FORUM. 2023, iss. 16 (23), pp.28-35. (In Ossetian). DOI: 10.46698/VNC.2023.23.16.012

References

1. Abaev, V.I. *Osetinskii yazyk i fol'klor* [The Ossetian Language and Folklore]. Moscow-Leningrad, USSR Academy of Sciences, 1949. 598 p.
2. Gæbæraty, N.Y. (red.) *Iron ævzadzhy æmbaryngænæn dzyrduat. V 4-kh t.* [Explanatory Dictionary of the Ossetian Language. In 4 vols]. Moscow, Nauka, 2010. Vol. II. 486 p.
3. Gagloeva, Z.D. *Osetinskie familii* [Ossetian surnames]. Tskhinval, Molo-dezhnaya organizatsiya «Nyfs», 2002. 78 p.
4. Gæbæraty, N.Y. (red.) *Iron ævzadzhy inversion dzyrduat* [Reverse Dictionary of the Ossetian Language]. Tskhinval, Iryston, 1978. 263 p.
5. Reformatskii, A.A. *Vvedenie v yazykovedenie* [Introduction to Linguistics]. Moscow, Aspent press, 1996. 275 p.
6. Abaev, V.I. *Istoriko-etimologicheskii slovar' osetinskogo yazyka. V 4-kh t.* [Historical and Etymological Dictionary of the Ossetian Language. In 4 vols]. Moscow-Leningrad, USSR Academy of Sciences, 1958. Vol. I. 655 p.